

АГОП МЕЛКОНЯН
„ГЛАВНОТО Е НА ЗЕМЯТА“

chitanka.info

Излишно е да представям Аркадий и Борис Стругацки — в това се убедих още преди десетина години, когато гостувах на Аркадий Натанович в Москва: порази ме библиотеката от собствени произведения — стотици книги на десетки езици от всички обитаеми континенти. Тогава между тях имаше само два романа на български — „Трудно е да бъдеш бог“ и „Понеделник започва в събота“. По-късно към тях нашите издателства добавиха още доста: „Далечната планета“, „Малчугана“, „Второто нашествие на марсианците“, „Обитаемият остров“, „Хотелът «При загиналия алпинист»“, „Пикник край пътя“, „Охлюв на стръмното“, „Бръмбар в мравуняка“, „Милиард години до свършека на света“. Има ли нужда от представяне?

В многогласния хор на световната фантастика братя Стругацки имат свое собствено място (изкушавам се да добавя: и изпълняват солова партия). Никому не подражават и никой не се опитва да им подражава. Първото е обяснимо — те са дълбоко национални, решават собствен кръг от проблеми и с особена настойчивост, поразителна дори за фантастиката, търсят измеренията на един нов хуманизъм. А второто е трудно — просто защото във всяко свое произведение те са съвсем различни, защото всеки техен роман има свой неповторим литературен аромат.

Писателите фантасти, дори световните имена, с усилия излизат от кръга на своите представи и пристрастия, а с годините ги превръщат в схеми и догми. Те или свирят в една-единствена гама, или цял живот аранжират едно и също свое произведения. При братя Стругацки е съвсем различно. Нима звучат еднотонно „Трудно е да бъдеш бог“ и „Второто нашествие на марсианците“? Или, да речем, „Далечната планета“ и „Охлюв на стръмното“? И не става дума само за външната страна — теза, сюжет, герои; и не става дума само за голямото разнообразие от езиково-стилови похвати. Всеки техен роман е една нова идея, един нов стил на мислене, нов поглед към света, ако щете — нова философия; всеки техен роман е цялостен, завършен и затваря един мироглед; от тях нищо не може да се отнеме, към тях нищо не може да се прибави.

Контактът — ето главната творческа задача на братя Стругацки. И не само контактът човек — космос (в най-ранните произведения), и не само контактът човек — другопланетен разум (в по-късните), и не само контактът човек — природа (в още по-късните), но преди всичко

контактът човек — човек (в най-зрелите им произведения). Възможността да преодолееш бариерата — на време-пространството, на собствените си предубеждения и ограничения, на страха и егоизма, на национализма и вродения стремеж към доволство, — ето къде те концентрират своето внимание. И всяка от тези бариери се свежда до едно и също: трябва да преодолееш себе си.

С годините братя Стругацки преодоляха своя първоначален космически ентузиазъм („Страната на пурпурните облаци“, „Пътят към Амалтея“, „Стажанти“, „Завръщане“, „Опит за бягство“, „Далечната планета“) — всички те са писани в периода 1959–1964 г. Грандиозен завършек на този космически епос бе „Трудно е да бъдеш бог“. Да бъдеш бог на чужди светове е наистина трудно и причината е... собственото ни несъвършенство.

Нелепо е да отглеждаме и селектираме чужди светове, когато нашият собствен е недъгав и посредствен, когато нашият собствен има нужда от осмисляне и грижа. Затова космонавтът Жилин решава да се върне на Земята. Това завръщане от Космоса към Земята не е временно отклонение от траекторията, не е прищявка, родена от носталгия; връщането назад стана програма в цялото по-нататъшно творчество на световноизвестните съветски писатели. „Главното винаги остава на Земята“ — убедени в това, те написаха своите най-зрели произведения. Ще последва странната среща с Гората („Охлюв на стръмното“), с парадоксите на един магически свят („Понеделник започва в събота“), с удобното и като че ли жадувано заробване от марсианците („Второто нашествие на марсианците“), с изумителната енигма, наречена Зоната („Пикник край пътя“), дори с „вродения“ инстинкт за самозапазване на Вселената („Милиард години до свършека на света“). Но между тези два пункта, между тези два етапа, между тези два полюса лежи един роман, озаглавен „Хищните вещи на века“ (1965).

От руски език „вещи“ може да се преведе не само като „вещи“ (предмети), но и като „неща“. Страшните „неща“ на цивилизацията, родени в нейната собствена утроба; блестящи, примамливи, съблазнителни — равност, несъпротивене, душевна релаксация, мозъчен лаксатив, които често съвсем безотговорно наричаме с нищо незначещата думичка „щастие“. Защото те наистина от пръв поглед приличат на щастие (виж глава дванадесета), а всъщност са драмата на

човечеството, неговият застрашителен финален акорд, неговата лебедова песен.

„Ако искате да знаете моето мнение за духа, дух няма, скъпи съветнико. Духът отдавна е мъртъв! Той потъна в тлъстия търбух!“ — тези думи на един от героите ни карат да бъдем предпазливи в своите определения за утрешния рай. Онова, което е било вечната мечта на човека, на неговите усилия, на неговата титанична борба, на неговите сънни възжелания — преситеност, уют, блаженство — неочаквано могат да се окажат най-коварният вирус, за който нямаме антители, нямаме имунна защита. Кой би се опълчил срещу удобството и благоденствието? Кой би воювал с благоденствието и комфорта? Кой от нас би го направил?

Те идват, а ние нямаме какво да им противопоставим. Твърде дълго сме ги очаквали, за да им обърнем гръб. Човекът е слаб и податлив на приятните изкушения, на примамливите илюзии; той неволно се стреми към лесното, удобното, сладостното, хедоничното — като към мираж, към спасителен оазис. А това не трябва да стане! За нищо на света не трябва да стане!

Ето това искат да ни кажат братя Стругацки със своя роман „Хищните вещи на века“. В този смисъл това е роман предупреждение срещу коварната сила на човешките слабости.

А какво момеем да противопоставим срещу тези слабости? Себеотричане? Аскетизъм? Русоизъм? Бог? Безверие? Нулев прогрес? Или съпротива на прогреса? Авторите не дават еднозначен отговор — еднозначен отговор няма. Цивилизацията сама ще открие лечебната комбинация и доза — по метода на пробите и грешките.

Но може би най-точният отговор даде Аркадий Стругацки в един наш разговор: „Най-високо стои човекът; над човека стои надеждата.“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.